

KORZYŚCI AGLOMERACJI W OTOCZENIU SEKTORA KULTURY

Agata Ludwiczak

Streszczenie

Niniejszy artykuł stanowi próbę innego odczytania kultury, zinterpretowania jej w wymiarze ekonomicznym, jako istotnego lokalnego aktywa rozwojowego sprzyjającego tworzeniu się korzyści aglomeracji poprzez mechanizm obecności klasy kreatywnej. Szkic przedstawiony poniżej tworzy ramy myślenia na ten temat na gruncie ekonomii. Ma on charakter hipotezy badawczej, dotychczas nigdzie nie formułowanej. Potrzebne są jednak dalsze badania empiryczne, szczególnie w odniesieniu do miejscowości średniej wielkości, wskazujące na ile kultura jest w nich czynnikiem sprzyjającym tworzeniu się korzyści aglomeracji.

Słowa kluczowe: korzyści aglomeracji, sektor kultury, klasa kreatywna

Wstęp

Niniejszy artykuł stanowi próbę innego odczytania kultury, zinterpretowania jej w wymiarze ekonomicznym, jako istotnego lokalnego aktywa rozwojowego sprzyjającego tworzeniu się korzyści aglomeracji poprzez mechanizm obecności klasy kreatywnej. Szkic przedstawiony poniżej tworzy ramy myślenia na ten temat na gruncie ekonomii. Ma on charakter hipotezy badawczej, dotychczas nigdzie nie formułowanej. Potrzebne są jednak dalsze badania empiryczne, szczególnie w odniesieniu do miejscowości średniej wielkości, wskazujące na ile kultura jest w nich czynnikiem sprzyjającym tworzeniu się korzyści aglomeracji.

1. Wpływ aglomeracji na lokalizację

Pojęcie korzyści aglomeracji rozumiane jako współlokalizowanie produkcji w przestrzeni¹ zostało wprowadzone do literatury przedmiotu przez Alfreda Marshalla w 1920 roku. Obserwował on tego typu korzyści w skupiskach małych, rzemieślniczych przedsiębiorstwach,

---

¹Szerzej zob. J. Zaucha, *Rola przestrzeni w kształtowaniu relacji gospodarczych: ekonomiczne fundamenty planowania przestrzennego w Europie Bałtyckiej*, Uniwersytet Gdański, Gdańsk 2007.

m.in. w Sheffield (produkcja noży), Birmingham (przemysł metalowy) i Manchesterze (przemysł włókienniczy). Marshall podzielił korzyści na zewnętrzne oraz wewnętrzne. Korzyści wewnętrzne zależne są od środków, jakimi rozporządza poszczególne przedsiębiorstwo². Stanowią źródło produkcji na wielką skalę. Ich istota polegała na zwiększeniu wielkości produkcji, dzięki czemu koszty stałe przypadające na jej jednostkę ulegają zmniejszeniu. Korzyści te wynikają z czynników endogenicznych - tj. zależnych od przedsiębiorstwa. Marshall zidentyfikował następujące mechanizmy powstawania korzyści wewnętrznych:

- bardziej efektywne zastosowanie dostępnych urządzeń technologicznych,
- wprowadzenie nowych maszyn i produktów,
- negocjacja cen półproduktów i surowców przy większych zamówieniach,
- większe możliwości doboru kierowników i kadry wysoko wyspecjalizowanej,
- pozytywna ocena kredytowa – łatwość zaciągania zobowiązań na dogodniejszych warunkach,
- większy zbył w wyniku intensywniejszej reklamy.

Korzyści zewnętrzne wskazują na egzogeniczne czynniki rozwoju przedsiębiorstwa – czyli te niezależne od niego, uwarunkowane ogólnym rozwojem gospodarczym³. Korzyści lokalizacji rozumiane są jako tworzenie się wokół siebie wielu przedsiębiorstw o takiej samej, bądź podobnej działalności oraz korzystanie z ukształtowanego już rynku. Korzyść wspólnej lokalizacji to dostęp do wyspecjalizowanej kadry, rozwój kooperacji przedsiębiorstw, specjalizacja w danej dziedzinie, innowacyjność, przejmowanie kolejnych stadiów w procesie technologicznym⁴. „Marshall podkreślił szczególnie pozytywny wpływ bliskiej lokalizacji przedsiębiorstw na wdrażanie postępu technicznego, podział pracy i powstanie dziedzin produkcji obsługujących funkcjonującą na danym obszarze gałąź przemysłu, na rozszerzenie asortymentu produkcji, a także na tworzenie się wyspecjalizowanego rynku pracy”⁵. Skupisko przedsiębiorstw produkcyjnych i usługowych o różnym zakresie tworzy doskonale środowisko biznesowe. Dostęp do rozbudowanych węzłów transportowych, do instytucji finansowych, prawnych, naukowo badawczych i innych, do obiektów i urządzeń infrastruktury technicznej i społecznej stworzonej przez gospodarkę lokalną, pozwala na znaczne zmniejszenie kosztów inwestycji⁶.

Podsumowując, Marshall analizując niepieniężne korzyści zewnętrzne, czyli dostęp do rynku pracy, dostęp do wiedzy oraz do rynku towarów, w żadnym z tych aspektów nie nawiązał do kultury. Nie rozpatruje on bowiem kultury ani jako korzyści zewnętrznej ani w kategoriach korzyści aglomeracji.

2. Ekonomiczne skutki tworzenia się aglomeracji

Raport Banku Światowego wskazuje na korelację pomiędzy gęstość zaludnienia a dochodem oraz inwestycjami. Pięć procent najgęściej zaludnionego obszaru Polski generuje 31 % całego PKB Polski⁷. W 21 krajach z 30 należących do Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD), w tym w Polsce, zaobserwowano zniżenie średniego wskaźnika PKB/ mieszkańca przez tereny wiejskie. Stosunek PKB/mieszkańca terenów wiejskich do miejskich jest nawet dwu albo i trzykrotnie niższy, podczas gdy w krajach

² M. Blaug, *Teoria ekonomii, ujęcie retrospektywne*, PWN, Warszawa, 1994, s. 411-412.

³ Ibidem, s. 411.

⁴ M. Gorynia, B. Jankowska, *Klasy a międzynarodowa konkurencyjność a internacjonalizacja przedsiębiorstwa*, Difin, 2008, s. 30-31.

⁵ K. Gawlikowska-Hueckel, *Procesy rozwoju regionalnego w Unii Europejskiej – Konwergencja czy polaryzacja?*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2002, s. 17.

⁶ M. Blaug, *op. cit.*, s. 390-392.

⁷ *World Development Report, Reshaping economic geography*, World Bank, Washington, DC, 2009, s. 2.

wysokorozwiniętych stosunek ten wynosi od jednego do dwóch⁸. Raport wskazuje na bardzo dużą różnicę w zarobkach na terenach miejskich i wiejskich aż 42%⁹. Współczynnik Giniego wykazuje relatywnie dużą dysproporcję w dochodach mieszkańców Polski (skala ta oscyluje w granicach 0-1. Im wyższy wskaźnik tym wyższa różnica w dochodach ludności¹⁰). W Polsce współczynnik Giniego w 2009 roku wyniósł 0,52, dla porównania w Niemczech wynosi 0,28¹¹. Indeks aglomeracji w Polsce wyniósł 67,2 (skala 0-100), ludność miejska w 2005 roku stanowiła 62,1% ogółu ludności, natomiast prognozy na 2015 rok dotyczące ludności miejskiej zakładają wzrost tej wielkości do 64%. Za najbardziej atrakcyjne pod względem zamieszkania w Polsce uznawane są trzy rejony: Śląsk, Mazowsze oraz Wielkopolska¹².

Aglomeracje to także miejsca tworzenia się istotnych niekorzyści¹³. W płaszczyźnie ekonomicznej ujemna strona urbanizacji przejawia się m.in. poprzez zwiększającą się produkcję odpadów na km². Oznacza to dodatkowe nakłady inwestycyjne na restytucję właściwego stanu środowiska. Potrzebne są nowe inwestycje, a spore środki budżetowe pochłania budowa wysypisk, oczyszczalni ścieków i filtrów, spalarni odpadów. Na samym Śląsku nieoczyszczone ścieki w przeliczeniu na 1 km² w 2011 roku to 5,6 dam³. Jak wiadomo rejon ten jest najbardziej uprzemysłowiony. Warto wspomnieć jednak o województwie Mazowieckim, gdzie dominują usługi, a skala kosztów aglomeracji też jest spora. Np. koncentracja ludności wokół Warszawy sprawia, że ceny mieszkań i działek budowlanych są tam bardzo wysokie. Na to nakładają się koszty codziennych dojazdów. Na ulicach stolicy stanem normalnym jest brak płynności ruchu, często powstają korki¹⁴. Oprócz zakorkowanych ulic problemem jest także brak miejsc parkingowych, zarówno na osiedlach jak i w centrum miasta. Zagrożenie płynie także z samej istoty przebywania w bardzo dużej grupie ludzi. Rośnie np. ryzyko chorób zakaźnych. Największą ilość zachorowań na gripę w 2011 roku na jednego mieszkańca odnotowano w województwach Wielkopolskim i Mazowieckim¹⁵.

Raport Banku Światowego, podobnie jak analizy Marshalla, nie odnosi się w żaden sposób do kultury jako korzyści zewnętrznej lub też korzyści aglomeracji. W raporcie ujęte są czynniki stymulujące rozwój, jednak nie należy do nich kultura.

Pod koniec lat 90. XX w. powstała teoria Nowej Geografii Ekonomicznej Krugmana, traktująca o rozwoju regionalnym, aglomeracji, uwalniając się jednocześnie z doktryny konkurencji doskonałej. Teoria ta podkreśla znaczenie czynników terytorialnych¹⁶. Także w UE lokalne czynniki rozwoju (aktywa lokalne¹⁷) zyskują na znaczeniu jako czynnik stymulowania rozwoju¹⁸. Takim aktywem lokalnym może być również kultura.

⁸ *Ibidem*, s. 62.

⁹ *Ibidem*, s. 64.

¹⁰ Informacje uzyskane z portalu Narodowego Banku Polskiego <http://www.nbpportal.pl/pl/commonPages/EconomicsEntryDetails?entryId=184&pageId=608>, [dostęp: 2013-06-01].

¹¹ World, *op. cit.* s.39, 85.

¹² P. Stefaniak, *Atrakcyjność inwestycyjna regionów Polski*, publikacja internetowa, <http://www.egospodarka.pl/43595,Atrakcyjnosc-inwestycyjna-regionow-Polski-rosnie,3,39,1.html>, 2013-05-12.

¹³ D. Szymańska, *Urbanizacja na świecie*, PWN, Warszawa, 2007, s. 321.

¹⁴ Raport o korkach w 7 największych miastach Polski, publikacja internetowa, http://www.deloitte.com/assets/Dcom-Poland/Local%20Assets/Documents/Raporty,%20badania,%20rankingi/pl_Raport_Korki2011_marzec2012.pdf, 2013-06-18.

¹⁵ Główny Urząd Statystyczny, *Rocznik statystyczny województw 2012*, Warszawa, 2012, s. 455.

¹⁶ R. Domański, *Nowa geografia ekonomiczna według Paula Krugmana*, Zeszyty Naukowe, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, 2010, nr 161, s. 9 - 29.

¹⁷ K. Böhme, P. Doucet, T. Komornicki, J. Zaucha, D. Świątek, *How to strengthen the territorial dimension of 'Europe 2020' and EU Cohesion Policy*, Ministry of Regional Development, Warsaw 2011.

¹⁸ J. Zaucha, T. Komornicki, K. Böhme, D. Świątek, P. Zuber, *Territorial Keys for Bringing Closer the Territorial Agenda of the EU and Europe 2020*, European Planning Studies, DOI:10.1080/09654313.2012.722976

2. Korzyści wynikające z projektów kulturowych w ujęciu Marshalla

Historia myśli ekonomicznej nie uwzględniała w swoim dorobku kultury jako korzyści aglomeracji. Lukę tę wypełnił Richard Florida, który w „Narodzinach klasy kreatywnej” dokonał analizy roli rozwojowej osób nacechowanych inwencją. Włącza on do klasy kreatywnej uczestników, twórców życia kulturalnego, tj. poetów, aktorów, piosenkarzy, dziennikarzy, projektantów mody. Klasa kreatywna wyznacza i zarazem tworzy 3 x T: talent, technologia, tolerancja¹⁹. Z rozważań Floridy wnioskować można, że kultura jest swoistym motorem gospodarki przyciągającym licznych inwestorów. Stanowi ona element sprzyjający korzyściom aglomeracji. Florida podkreśla konieczność realizacji nawet najbardziej nowatorskich projektów, które mogą przyczynić się do popularyzacji danego regionu.

Znaczenie kultury dla promowania rozwoju regionalnego dostrzeżone zostało także w programach UE, między innymi w Programie Południowy Bałtyk. Program finansuje projekty zmierzające do rozwoju społeczno-ekonomicznego regionów położonych w południowej części Europy Bałtyckiej, poprzez wzmocnienie współpracy międzynarodowej podmiotów i organizacji w nich zlokalizowanych.

Tabela 1 zawiera informacje o sześciu projektach kulturalnych, które zostały dofinansowane w ramach Programu Południowy Bałtyk w okresie 2007-2013, z pośród 69 sfinansowanych przez ten program.

Tabela 1. Projekty kulturalne realizowane w Programie Południowy Bałtyk 2007-2013

Lp.	Tytuł projektu	Cel	Partnerzy	Budżet w Euro
1.	Art Line	Stworzenie wspólnej wirtualnej jak i fizycznej platformy „Digital Art. Platform” działań artystycznych w obszarze Południowego Bałtyku.	1) Blekinge County Museum-SE 2) Laznia Centre for Contemporary Art - Laznia CCA- PL 3) Kunsthalle Rostock DE 4) Art Centre Gallery EL PL 5) Gdansk City Gallery PL 6) The Baltic Sea Cultural Centre - PL 7) Kulturcentrum Ronneby- SE 8) Art Exhibition Hall of Karlskrona City- SE 9) Blekinge Institute of Technology- SE 10) Kalmar Konstmuseum-SE 11) Kaliningrad Branch of the National Centre for Contemporary Arts- RU 12) Vilnius Academy of Arts- LT 13) Stena Line Scandinavia AB- SE 14) Region Blekinge-SE	1) 230,348.00 2) 190,686.67 3) 101,740.00 4) 30,713.33 5) 35,913.33 6) 94,060.00 7) 164,024.00 8) 94,060.00 9) 237,084.00 10) 102,376.00 11) 0.00 12) 0.00 13) 0.00 14) 0.00
2.	South Baltic Academy of Independent	Aktywizacja społeczno-ekonomiczna młodzieży poprzez wdrożenie no-	1) Baltic Artistic Agency BART- PL 2) Klaipeda State Music Theatre -	1) 257,820.00 2) 102 300.00

¹⁹ Informacje uzyskane z portalu „Krytyka Polityczna”

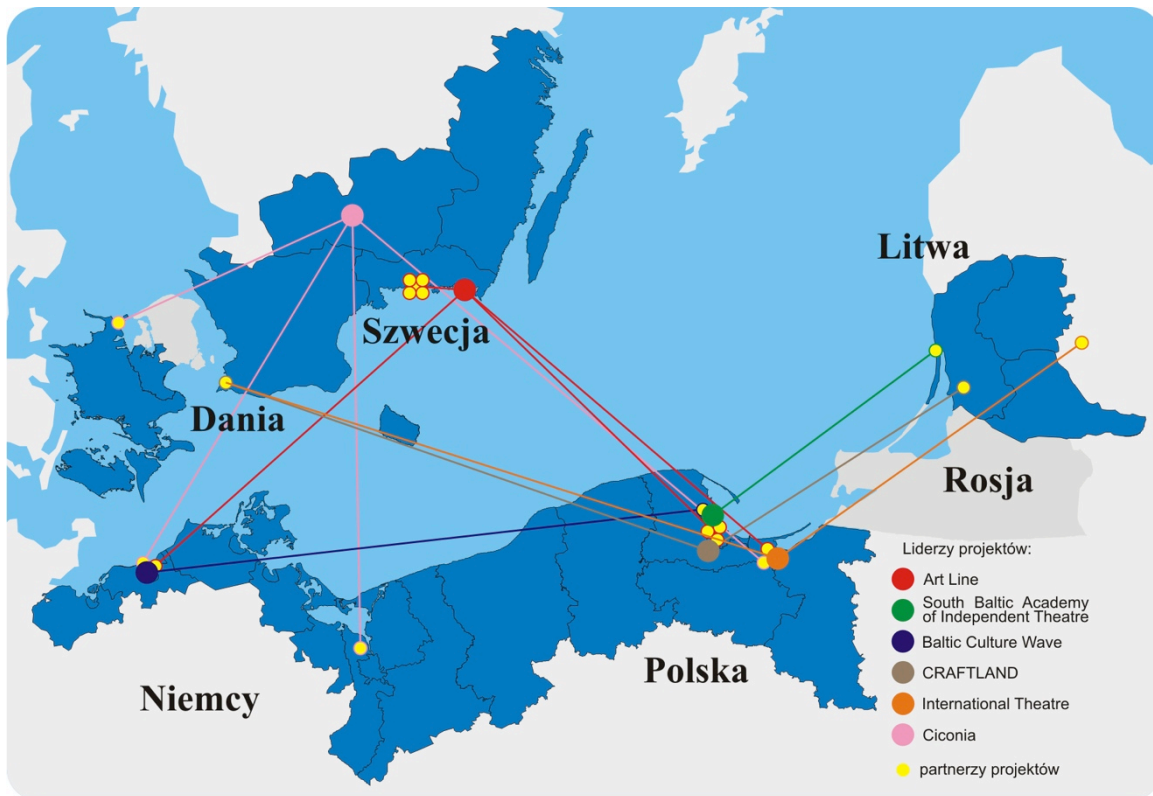
<http://www.krytykapolityczna.pl/Opinie/ErbelCzynaprawdemusimybycklasakreatywna/menuid-197.html>, 2013-06-17.

	Theatre - a Tool of Social Change	wej innowacyjnej metody dramaterapii rozwijającej zdolności przywódcze i społeczne.	LT 3) The Association of the Creative Initiatives 4) Culture Centre of the Shalchininkai Region Government 5) National Theatre of Blekinge	3) 0,00 4)1,000.00 5) 0,00
3.	Baltic Culture Wave - Popular Music	Promocja muzyki popularnej poprzez rozpowszechnienie informacji oraz wymianę pomysłów i kontaktów przez społeczności muzyczne w trans granicznej sieci obszaru Południowy Bałtyk.	1) Cultural Affairs and Monument Protection Office Hanseatic City of Rostock – DE 2) Cultural Foundation "Liberty" – PL 3) PopKW - Association of Popular Music and Creative Industries Mecklenburg- West Pomerania- DE 4) Bilda - SE 5) STARS- DK 6)Association "Klaipeda Jazz Festival"- LT	1) 99,000.00 2)94,950,00 3)0,00 4)0,00 5)0,00 6)0,00
4.	Preservation of cultural heritage of the South Baltic Region Acronym: CRAFTLAND	Zintensyfikowanie dialogu między kulturowego poprzez stworzenie sieci współpracy, które będą organizowały imprezy o charakterze transgranicznym.	1) City of Pruszcz Gdański -PL 2) Šilutė District Municipality Administration- LT 3) The Foundation Fotevikens Maritime Center -SE	1)113 858,00 2)103 7773,00 3)121 000,00
5.	International Theatre - joint performances in the South Baltic region Acronym: IN THEATER	Przygotowanie i wystawienie spektakli transgranicznych, wymianę doświadczeń, budowanie umiejętności wśród współpracujących grup teatralnych i promowanie wspólnej tożsamości 3 kultur transgranicznych.	1) Aleksander Sewruk's Theatre in Elbląg -PL 2) Siauliai Drama Theatre -LT 3) The Foundation Fotevikens Maritime Center - SE	1) 179, 202.47 2) 110 940.00 3) 147 812.48
6.	Ciconia - Cross-border Cultural Cooperation	Wspieranie mobilności artystów Południowego Bałtyku, takich jak grupy artystyczne, teatry, zespoły taneczne i orkiestry, tworzeniu sieci, wymiany know-how.	1) Regionteatern Iekinge-Kronoberg SE 2) CUBUS - Culture.Business.Science, registered association - DE 3) Elbląg Chamber Orchestra - PL 4) Media Dizajn Association- PL 5) Danish Center for Performing Arts DK	1)150 425,00 2)62 200,00 3)21 960,00 4)15 400,00 5)37 100,00

Źródło: Opracowanie własne.

Wartość środków przeznaczonych na 69 projektów to ponad 66 mln euro, z czego niemal 3 miliony zostały przeznaczone na projekty kulturalne, co stanowi ponad 4% wszystkich funduszy w programie. Powyższa analiza potwierdza wnioski Floridy odnośnie wpływu

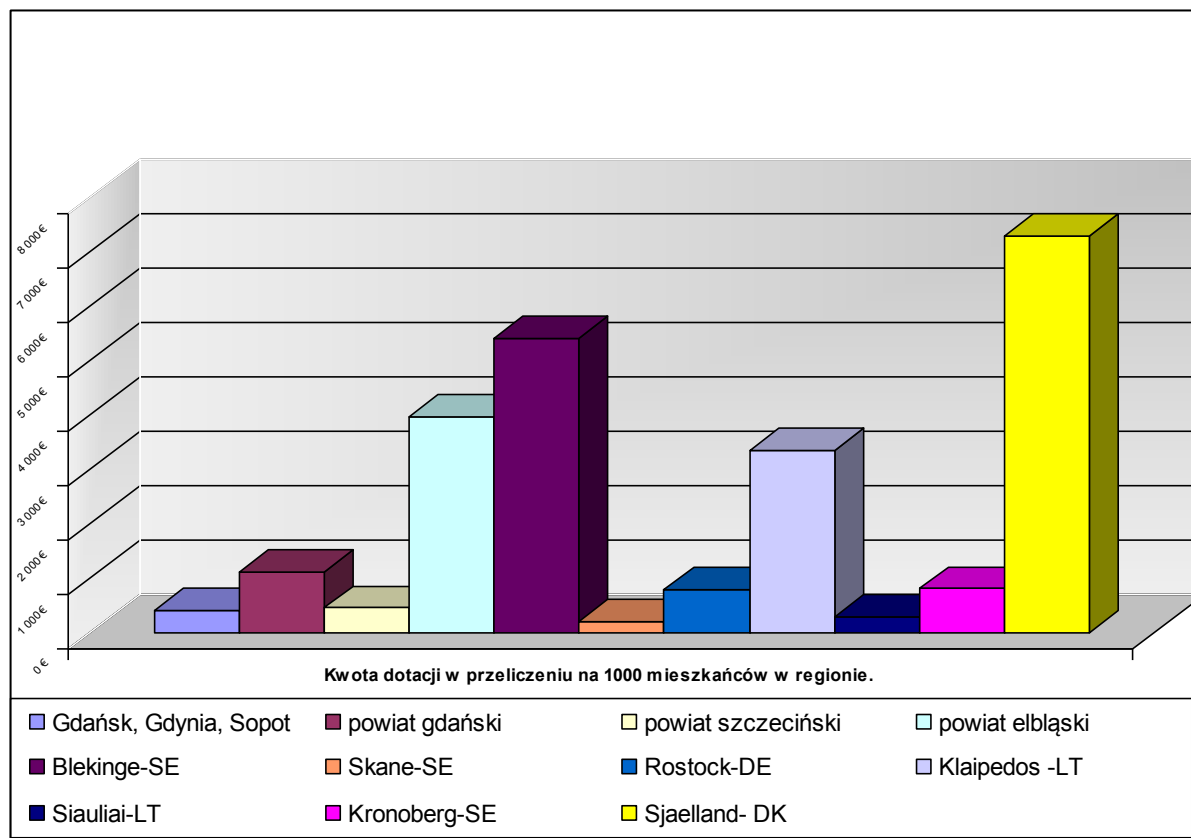
kultury na rozwój gospodarczy. W Programie Południowy Bałtyk zauważono, że projekty kulturalne są istotne z punktu widzenia promocji regionów (rysunek 1) oraz wspierają wymianę know-how, a także wzrost gospodarczy w obrębie regionów.

Rysunek 1. Projekty kulturowe realizowane w Programie Południowy Bałtyk 2007-2013

Źródło: Opracowanie własne.

Projekty kulturalne stanowią 8,7 % spośród wszystkich sześćdziesięciu dziewięciu projektów realizowanych w ramach Programu Południowy Bałtyk. Głównym jego celem jest stymulacja społeczności lokalnych, natomiast projekty kulturowe są jednym z istotnych elementów Programu. Statystyka ta wskazuje na wysoką rangę tego typu projektów. Sugeruje to, że tworzenie sieci relacji między regionami o różnych tradycjach kulturowych, przyczynia się do wzrostu ich poziomu społeczno-gospodarczego. Współpraca wspiera rozwój obszarów atrakcyjnych kulturowo, co sprzyja konkurencyjności regionów.

Rysunek 2. Wartość dotacji projektów kulturowych realizowanych w ramach Programu Południowy Bałtyk 2007-2013

Źródło: Opracowanie własne²⁰.

Rysunek 2 wskazuje, iż największa pula środków w przeliczeniu na liczbę mieszkańców trafiła do następujących regionów: Dania-Sjaelland, Szwecja-Blekinge, Polska – powiat elbląski, a także Litwa-Klaipėdos. Regiony te w szczególny sposób, na tle pozostałych z Programu Południowy Bałtyk, stawiają na kulturę jako na czynnik rozwoju i integracji.

Trzy projekty zostaną opisane bardziej szczegółowo w celu identyfikacji mechanizmu wpływu kultury na wzrost gospodarczy. Wszystkie one wpisują się w projekty współpracy terytorialnej głównie bałtyckiej²¹ i dotyczą Elbląga.

W ramach Culture Programme²² utworzony został projekt "Burza Szekspira: Ontologia, Rekonstrukcja i Manipulacja". Celem projektu było stworzenie widowiska, które odbywało się w scenerii, naturalnych krajobrazów Portugalii, Anglii i Polski²³. Drugi projekt o nazwie „Dialog multikulturowy – multikulturowe teatry – wzmocnienie integracji społecznej i kulturowej obszarów granicznych” został współfinansowany z programu LT-PL-RU²⁴ (Litwa-Polska-Rosja). Miał on na celu wspólne wystawienie 15 spektakli „Romeo i Julia” (po 5 w każdym współpracującym kraju – we współpracę w ww. projekcie oprócz inicjatora

²⁰ Termin powiat użyty na wykresie, należy rozumieć jako subregion (NUTS 3) - Klasyfikacja Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych, (ang. *Nomenclature of Territorial Units for Statistics*) – standard geokodowania rozwinięty w Unii Europejskiej na potrzeby identyfikowania statystycznych jednostek terytorialnych.

²¹ J. Zaucha, W Szydarowski, *Transnational Co-operation and its Contribution to Spatial Development and EU Enlargement. The Case of INTERREG III B in Northern Poland*. „Informationen zur Raumentwicklung“, 11/12.2005, s. 731-740.

²² Portal Komisji Europejskiej, http://eacea.ec.europa.eu/culture/index_en.php/. 2013-06-01.

²³ Portal, e-Teatr, <http://www.e-teatr.pl/en/artykuly/142545.html>, 2013-06-01.

²⁴ Portal Program Współpracy Transgranicznej Litwa-Polska-Rosja, <http://www.lt-pl-ru.eu/news.php>, 2013-06-01.

projektu zaangażowały się: muzyczny teatr w Kłajpedzie (Litwa) oraz teraz dramatyczny w Kaliningradzie). W ramach South Baltic Programme²⁵ zrealizowany został projekt „*In Theatre*” interaktywny spektakl muzyczny oraz warsztaty artystyczne będące efektem współpracy trzech podmiotów: Teatru im. Aleksandra Sewruka w Elblągu, Teatru muzycznego w Kłajpedzie (Litwa) oraz Fundacji Morskiego Centrum Foteviken (Szwecja). Celem projektu było utworzenie podwalin do poznania i zintegrowania trzech różnych kultur oraz nawiązania szerszej współpracy w różnych dziedzinach.

W każdym z projektów do głosu dochodzi imperatyw utrzymania w Elblągu klasy kreatywnej. To ona zdaniem Floridy daje podwaliny do rozwoju aglomeracji. Teoria Floridy traktuje o spotkaniu się w jednym miejscu osób zaangażowanych w proces produkcyjny i w tworzenie wartości dodanych. To z kolei zmienia jakość rozwojowego myślenia. Kultura pozwala łatwiej utrzymać w danym miejscu wysokiej jakości zasób pracy. Jego kreatywność z kolei wzrasta dzięki transferowi idei i innowacji. Nie bez przyczyny w jednym z projektów do współpracy zaangażowano szwedzkiego partnera (pomimo dużego zróżnicowania innowacyjnego). Jego bardzo duże doświadczenie we współpracy z partnerami zagranicznymi zaowocowało napływem do Elbląga nowej wiedzy na temat docierania z kulturą do młodych odbiorców. Dzięki takim projektom, jak te opisane, potencjalni bliscy partnerzy w przedsięwzięciach społecznych i biznesowych mogli lepiej poznać kulturę, obyczaje, zwyczaje Polski. Również i polscy uczestnicy poszerzyli swoją wiedzę na temat innych krajów. Alfred Marshall jako pierwszy stwierdził, że to wiedza jest najsilniejszym motorem rozwoju produkcji, a organizacja służy wspomaganie wiedzy²⁶. Prawidłowe zorganizowanie projektów miało na celu nawiązanie współpracy nie tylko na czas ich realizacji, ale również w przyszłości. Transfer wiedzy służy do tzw. zbudowania lokalnego, rozwojowego „*milieu*”, które niezbędne jest do tworzenia się lokalnego systemu produkcyjnego. Bardzo istotnym czynnikiem jest identyfikowanie się pracowników z regionem²⁷. Taką korzyść właśnie zapewniały spektakle. Bliski kontakt całej obsady poszczególnych teatrów biorących udział w przedsięwzięciach znacznie wpłynął na poszerzenie wiedzy o reprezentowanych przez nie miastach i dzielenie się nią z otoczeniem. Projekty międzynarodowe są swoistym magnesem dla tworzenia nowych form działalności kulturalnej, zdobywania nowych kontaktów i doświadczeń jak i identyfikowania się z regionem. Alfred Marshall podkreślał jak ważna jest obecność w danym miejscu w danym czasie, jak duże znaczenie ma czynnik koncentracji²⁸. Kultura ułatwia spełnienie tego warunku stymuluje kontakty międzyludzkie, przepływ idei, tworzenie się klastrów.

Zakończenie

Sektor kultury stanowi istotny czynnik rozwoju gospodarczego. Przedstawiona w artykule analiza środków przeznaczonych na projekty kulturalne, które stanowią 8,7 % wolumenu środków spośród wszystkich sześćdziesięciu dziewięciu projektów realizowanych w ramach Programu Południowy Bałtyk i 4 % wartości tego programu, wskazuje na istotną rolę tego typu inicjatyw w rozwoju społeczno-gospodarczym. Ponadto na przykładzie miasta Elbląga zostały opisane szczegółowo trzy projekty kulturalne realizowane w ramach Programu Litwa-Polska-Rosja, Programu Kultura i Programu Południowy Bałtyk, co pozwoliło zidentyfikować mechanizm wpływu kultury na wzrost gospodarczy i wskazać wagę tego typu inicjatyw dla

²⁵ Portal Programu Współpracy Transgranicznej Południowy Bałtyk, <http://en.southbaltic.eu/index/>, 2013-06-01.

²⁶ *Ibidem*, s.7.

²⁷ *Ibidem*, s.12.

²⁸ M. Poniatowska-Jaksch, *Koncentracja działalności gospodarczej- ewolucja koncepcji badawczej*, publikacja internetowa, <http://www.sgh.waw.pl/katedry/kge/mdp/atomnewsitem.2007-05-05.0652955173/-Koncentracja%20dzialalnosci%20gospodarczej%20-%20ewolucja%20koncepcji%20badawczej.pdf>, 2013-06-01

rozwoju regionu. Projekty kulturalne realizowane przez klasę kreatywną sprzyjają korzyściom aglomeracji i pobudzają wzrost gospodarczy danego regionu przyczynając się do poprawy jego konkurencyjności i promocji.

Literatura

1. Blaug M., *Teoria ekonomii, ujęcie retrospektywne*, PWN, Warszawa, 1994
2. Domański R., *Nowa geografia ekonomiczna według Paula Krugmana*, Zeszyty Naukowe, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, 2010, nr 161
3. Gawlikowska-Hueckel K., *Procesy rozwoju regionalnego w Unii Europejskiej – Konwergencja czy polaryzacja?*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2002
4. Główny Urząd Statystyczny, *Rocznik statystyczny województw 2012*, Warszawa, 2012
5. Gorynia M., Jankowska B., *Klasy a międzynarodowa konkurencyjność a internacjonalizacja przedsiębiorstwa*, Difin, Warszawa 2008
6. Harańczyk A., *Perspektywy rozwoju regionalnego Polski w okresie programowania po 2013r.* Część I, Polska Akademia Nauk, Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju, Warszawa 2011
7. <http://en.southbaltic.eu/index/>.
8. <http://www.krytykapolityczna.pl/Opinie/ErbelCzynaprawdemusimybycklasakreatywna/menuid-197.html>.
9. <http://www.lt-pl.ru.eu/news.php>.
10. <http://www.nbportal.pl/pl/commonPages/EconomicsEntryDetails?entryId=184&pageId=608>.
11. <http://www.sgh.waw.pl/katedry/kge/mdp/atomnewsitem.Koncentracja%20dzialalnosc%20gospodarczej%20-%20ewolucja%20koncepcji%20badawczej.pdf>,
12. Poniatowska-Jaksch M., *Koncentracja działalności gospodarczej – ewolucja koncepcji badawczej*, publikacja internetowa,
13. Portal Komisji Europejskiej, http://eacea.ec.europa.eu/culture/index_en.php
14. Portal Krytyka Polityczna
15. Portal Narodowego Banku Polskiego,
16. Portal Programu Współpracy Transgranicznej Litwa-Polaks-Rosja,
17. Portal Programu Współpracy Transgranicznej Południowy Bałtyk,
18. *Raport o korkach w 7 największych miastach Polski*, publikacja internetowa, http://www.deloitte.com/assets/DcomPoland/Local%20Assets/Documents/Raporty,%20badania,%20rankingi/pl_Raport_Korki2011_marzec2012.pdf,
19. Stefaniak P., *Atrakcyjność inwestycyjna regionów Polski*, publikacja internetowa, <http://www.egospodarka.pl/43595,Atrakcyjnosc-inwestycyjna-regionow-Polski-rosnie,1,39,1.html>
20. Szymańska D., *Urbanizacja na świecie*, PWN, Warszawa, 2007
21. World Development Report, *Reshaping economic geography*, World Bank, Washington, 2009.
22. Zaucha J., *Rola przestrzeni w kształtowaniu relacji gospodarczych: ekonomiczne fundamenty planowania przestrzennego w Europie Bałtyckiej*, Uniwersytet Gdański, Gdańsk 2007
23. Zaucha J., Szydarowski W., *Transnational Co-operation and its Contribution to Spatial Development and EU Enlargement. The Case of INTERREG III B in Northern Poland*, „Informationen zur Raumentwicklung“, 11/12.2005, s. 731-740

24. Zaucha, J., Komornicki T., Böhme K., Świątek D., Żuber P., *Territorial Keys for Bringing Closer the Territorial Agenda of the EU and Europe 2020*, European Planning Studies, DOI:10.1080/09654313.2012.722976

AGGLOMERATIONS BENEFITS OF THE CULTURE ENVIRONMENT

Summary

This article is an attempt to find another interpretation of culture, an economic one as a significant local asset development conducive to the formation of agglomeration benefits through the mechanism of the presence of the creative class. The paper presented below provides a framework for thinking about this matter on the basis of economics. The article is a research hypothesis, yet nowhere formulated. Therefore, further empirical research is needed, particularly in relation to the villages of average size, indicating how culture is one factor contributing to the formation of the benefits of agglomeration.

Keywords: benefits of agglomeration, the cultural sector, the creative class

Agata Ludwiczak
Gdański Uniwersytet Medyczny
80-227 Gdańsk ul. Do Studzienki 67
e-mail: info@agataludwiczak.pl